

ЮРИДИЧНА ЖУРНАЛІСТИКА ЯК СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ

З проголошенням незалежності в Україні почалося переосмислення всієї системи права, визначення нових напрямів побудови законодавства відповідно до міжнародних стандартів, з урахуванням найкращих здобутків світової юридичної практики. З огляду на це, створювалися наукові інститути та центри, відкривалися юридичні факультети у державних вищих навчальних закладах та комерційні вузи, почали з'являтися спеціалізовані юридичні видання. Із розвитком суспільства стрімко піднявся рівень висвітлення юридичних питань у низці бізнес- і громадсько-політичних видань. Щороку на ринку з'являється кілька юридичних видань. Все частіше журналісти освітлюють правові аспекти роботи органів влади і явищ суспільства.

Засоби масової інформації відіграють важливу роль у формуванні правової держави і громадянського суспільства, правової культури населення, захисті прав і свобод особистості. ЗМІ аналізують сферу правових відносин суспільства, практику нормотворчості, судочинства, правозастосування, правореалізації тощо. Дуже часто засоби масової інформації навіть називають «четвертою гілкою влади». Між іншим, багато журналістів виявляють вражаючу некомпетентність навіть у найпростіших правових питаннях, у тому числі при підготовці ними матеріалів на юридичну тематику. Причина цього — низький рівень правової культури та освіти представників ЗМІ. Висвітлюючи важливі юридичні питання, такі як резонансні судові справи та впровадження нових реформ, журналісти часом не знають, про що пишуть [1].

Сьогодні ЗМІ України дуже тісно торкаються освітлення правового життя держави. Без перебільшень — ця тема стосується всього суспільства в цілому і кожного громадянина окремо. В цій ситуації дуже важливо, щоб журналіст, що взявся писати на юридичну тематику, мав адекватне уявлення про правові процеси, що відбуваються в країні, розумів, як будується політика держави в цій сфері, як вона відображається в результаті на житті громадян.

На цьому етапі стикаємось з проблемою недостатнього вивчення правового напрямку в журналістиці. Навіть саме поняття юридичної журналістики недостатньо обґрунтовано та вивчено.

Таким чином, вивчення проблеми теоретичного дослідження поняття юридичної журналістики слід віднести до числа актуальних проблем не лише теорії держави і права та журналістики, а й усього суспільства в цілому.

Про журналістику як науку, навчальну дисципліну та сферу діяльності, її необхідність і значення написано чимало. Зокрема, цій тематиці присвятили праці такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як Ю. М. Безхутрий, Ц. Войцех, В. В. Ворошилов, В. М. Владимиров, Я. Н. Засурський, С. Г. Корконосенко, М. Я. Масленников, І. С. Маслов, І. Л. Михайлин, С. А. Михайлов, І. І. Московкіна, А. З. Москаленко, В. А. Рубан, Є. П. Прохоров, П. М. Федченко, такі кла-

сики журналістики, як О. Гончар, І. Дзюба, М. Драгоманов, С. Єфремова, М. Костомаров, П. Куліш, С. Подолинський, М. Рильський, Є. Сверстюк, М. Трублаїні, І. Франко, М. Шестопап та інші.

Різні аспекти питання саме правового напрямку у журналістиці досліджували Дж. Бенк, С. Бріл, М. І. Женченко, К. Картер, С. Келлог, М. Крутов, П. П. Музиченко, М. І. Недопитанський, А. Г. Рихтер, В. В. Серафимов, Д. Солов, П. М. Федченко, Д. Шевченко та інші фахівці.

Сучасна журналістика передбачає різні види спеціалізації: галузеву (газетна, фото-, радіо- й тележурналістика, *public relations*), тематичну (політика, соціум, економіка, культура і т. д.), рольову (репортер, кореспондент, оглядач, ведучий телепрограми, редактор напрямку, головний редактор та ін.) тощо.

Дуже цікавим здається той факт, що в багатьох підручниках з журналістики не зазначається саме юридична або правова тематична спеціалізація журналістики, хоча усі автори в один голос наголошують, що журналіст повинен бути юридично грамотним [2; 3] і у зв'язку зі стрімким розвитком сучасного суспільства вміти побачити і висвітлити найприхованіші та найскладніші правові проблеми, що, звісно, він не може зробити, маючи брак знань у юридичній сфері [4].

Так, І. Л. Михайлин в підручнику «Основи журналістики» згадує серед загальноінформаційних, спортивних, ділових, про здоров'я, рекламних, автомобільних, жіночих, комп'ютерних тощо типів тематичної (галузевої) спеціалізації ЗМІ ще й юридичні ЗМІ [5, 62]. Інші автори лише обмежуються словами, що журналісти, окрім політичної тематики, часто торкаються і юридичних проблем суспільства.

Серед україномовних он-лайн джерел лише у Вікіпедії зазначено, що, окрім інших, за тематичною спеціалізацією є ще й «правнична журналістика» [6], однак в російському та англійському варіанті цієї статті жодної згадки про будь-то юридичну, будь-то правничу чи правову журналістику не знаходимо [7].

Проблема тематичної спеціалізації у журналістиці не нова. Час від часу в медіасередовищі виникають диспути: чи потрібна спеціалізація у ЗМІ? Новомодною є думка про те, що сучасний репортер має бути універсальним комунікатором. Тобто достатньо його вміння виконувати лише посередницьку роль між подією, фактом або явищем та аудиторією: розвідав відомості, опрацював їх і ретранслював на аудиторію, пише М. І. Недопитанський [8].

Безумовно, насиченість інформаційного виробництва зобов'язує журналістів бути універсальними: вміти висвітлити будь-яку тему. Однак, вважає кандидат філологічних наук, за провідними темами все-таки мають бути закріплені певні репортери. Якщо журналіст має окрему спеціалізацію і працює над проблемами саме цієї тематики, то матеріали таких спеціалістів вирізняються високим рівнем тематичної обізнаності. Відчувається, що вони захоплені своєю темою, знають її кулуарні аспекти, тому викладають інформацію насичено, легко і жваво.

Водночас трапляються випадки, коли очевидно, що ця тема журналісту чужа. Тоді втрачається творчий запал, відтак і увага зацікавленої аудиторії.

А матеріал виходить вельми безбарвним. В результаті подається неякісний матеріал, через який дуже яскраво видно необізнаність журналіста, що його написав.

Отже, тематична спеціалізація дуже важлива. Без неї не можлива глибина журналістського матеріалу. Девід Еверет називає її найефективнішим способом інформаційної роботи. Навіть сенсації надходять здебільшого від тих журналістів, котрі спеціалізуються у певній сфері, стверджує він [9, 23]. Справді, тільки обізнаному журналістові вдається розгледіти важливий аспект факту, вловити істотний нюанс явища, уявити загальне тло проблеми.

У сюжетах на політичні теми, зокрема про парламентські колізії, про роботу судів і правоохоронних органів тощо, дуже добре помітно, де працює профан, а де професіонал. Профан розповідає поверхово і статично. Репортер, що спеціалізується на правовій тематиці, неодмінно виділить головне, правильно змодельює систему акцентів, вдало підбере коментарі — в підсумку аудиторія отримає дуже якісний, обґрунтований і об'єктивний матеріал.

Переважає більшість самих репортерів відстоюють журналістську спеціалізацію. Зокрема, Ольга Пахар, репортер і телеведуча «1+1», вважає, що спеціалізація необхідна, не може людина однаково добре розумітися на технології виробництва ядерного палива і динаміці світових цін на нього, ще й бути при цьому знавцем театральних лаштунків. Ось і виходить, що, «стрибаючи» з теми на тему, репортер змушений або безкінечно вчитися, або змиритися зі статусом професійного дилетанта, пише вона [10].

Як не дивно, це видається на перший погляд, але попит на ринку праці й тематична кон'юнктура ЗМІ істотно різняться. Якщо кон'юнктура надає перевагу масовим темам, то на ринку праці дефіцитними є фахівці насамперед з економічної та юридичної проблематики.

Журналістика — здебільшого гуманітарна сфера, і переважна більшість журналістів уникає правової проблематики або неякісно і неповно освітлює юридичні питання. Натомість спостерігається перенасичення фахівців у сегменті політичної журналістики.

Осібне місце у тематичній спеціалізації ЗМІ займає кримінал, пише у своїй статті М. І. Недопитанський [11]. Матеріали на кримінальну тематику завжди викликають неабиякий інтерес аудиторії: людські трагедії, злети почуттів і приборкання інстинктів, безпека життя, правопорядок тощо. Однак кримінальна специфіка здебільшого також відлякує журналістів.

Що ж в дійсності являє собою юридична журналістика? Чому в сучасному суспільстві так важлива саме правнича тематична спеціалізація журналіста?

Спробуйте пошукати юридичну журналістику сьогодні — і ви її знайдете. Багато місцевих і регіональних газет забезпечують видатні огляди судових процесів, виставляють несправедливість, що йде слідом за корупційними судовими справами, та слідкують за рухом конституційних справ через апеляційну систему, стверджує Сара Келлог, позаштатна кореспондентка вашингтонського правового журналу «DC Bar» і авторка статті «Правова журналістика на перехресті» [12].

Журналістські тексти на правову тематику — це написання, редагування, збір і виробництво правових новин чи правових статей новинарного характеру в будь-якому виді засобів масової інформації.

Першим типом журналістського правового тексту, що приходиться у голову, є повідомлення новинарних сюжетів, що зачіпають суди та судові рішення. Хто кому пред'являє позовну заяву, які правові питання підіймаються, і яке їх значення для всіх інших. В кримінальному світі — кого заарештували або звинуватили в скоєнні якого злочину.

Хотілося б підкреслити широку різноманітність типів ЗМІ у сфері юридичної журналістики. Правові журнали, що видаються адвокатськими асоціаціями і юридичними школами, є найплодючішим поприщем для використання журналістських навичок при написанні матеріалів стосовно правового світу. Бізнес-видання, що сфокусовані на окремих сферах права, — це інший шлях натрапити на юридичну журналістику.

Інші види бізнес-видань також час від часу публікують журналістські статті на юридичну тематику, так як не існує такої кар'єри чи хобі, які б не регламентувались законом. Бізнес-журнали друкують матеріали про правові проблеми, що виникають у вищого керівництва, про дискримінацію працівників тощо. Релігійні інформаційні бюлетені можуть підіймати такі питання, як розділення церкви і держави, а також про можливі очікувані розгляди справ вищими судами, що стосуються церкви.

Також статті на юридичну тематику можна знайти і в розважальних виданнях. Наприклад, глянцева журналістика досить часто смакує правові проблеми знаменитостей, спортивні видання пишуть про розводи та арешти відомих гравців, і навіть новини на першій сторінці іноді охоплюють юридичні проблеми широко відомих людей.

Отже, потрібно наголосити, що будь-яка сфера нашого суспільства так чи інакше торкається права. Політики створюють право, міліція застосовує право, а світ бізнесу щоденно має справу з різними правовими обмеженнями, коли намагається збільшити свої прибутки.

Журналістські тексти можуть включати зміни в праві країни, його законність та конституційність, а також сумнівні дії політичних фігур, пише Крісті Картер, досвідчена журналістка з більш ніж 10-річним стажем [13].

Призначення суддів — це ще одна сфера, що суміщає в собі і право, і політику і відзначається досить масштабними статтями.

Дуже популярними завдяки широкому використанню Інтернету стають сайти з он-лайн новинами, а також он-лайн газети, журнали та телевізійні передачі. Навіть індивідуальні блоги на правову тематику, що пишуться непрофесіоналами, регулярно відвідують тисячі людей [14].

Отже, журналістські публікації правового характеру — це вид журналістики, що стосується всіх типів ЗМІ і в деякій формі так чи інакше використовується в житті кожної людини.

Слід було б зазначити, що, навіть незважаючи на всі коливання та невпевненість в майбутньому сучасних ЗМІ, юридична преса процвітає. Створені для

того, щоб обслуговувати потреби юристів, юридичних фірм, правових бібліотек та академій, видавництва та інформаційні агентства кожного дня забезпечують їх великою кількістю правових оглядів, включаючи більший доступ до спеціалізованої інформації, ніж будь-коли раніше.

Отже, однією з найголовніших ознак юридичної журналістики є подача правової інформації. Закон України «Про інформацію» дає таке визначення правової інформації: «правова інформація» — це сукупність документованих або публічно оголошених відомостей про право, його систему, джерела, реалізацію, юридичні факти, правовідносини, правопорядок, правопорушення і боротьбу з ними та їх профілактику тощо.

Джерелами правової інформації є Конституція України, інші законодавчі і підзаконні нормативно-правові акти, міжнародні договори та угоди, норми і принципи міжнародного права, а також ненормативні правові акти, повідомлення засобів масової інформації, публічні виступи, інші джерела інформації з правових питань.

З метою забезпечення доступу до законодавчих та інших нормативних актів всім громадянам держава забезпечує видання цих актів масовими тиражами у найкоротші строки після набрання ними чинності [15].

Дуже важливим є те, що якісна журналістика може привнести зміни в право, в свою чергу і право впливає на те, наскільки добре журналісти роблять свою справу, стверджує Джоб Бенк, кореспондент он-лайн видання «Право і журналістика» [16]. Як професії обидві вимагають глибоких досліджень і письменницького таланту, критичного мислення і знання урядової та правової систем.

Не дивно, що так багато журналістів продовжують свій шлях догори по кар'єрних сходинках, перекваліфікувавшись в юриста, так само і журналістика — одна із найпопулярніших кар'єрних виборів серед юристів, — робить свій висновок автор статті, і далі наводить досить чисельну кількість відомих журналістів, що стали юристами і навпаки.

Також потрібно зазначити, що однією з головних функцій журналістики є функція формування громадської (суспільної) думки [17, 26].

Сучасна суспільна свідомість у світі відзначається особливо високим рівнем впливу громадської думки на всі сфери життєдіяльності суспільства, починаючи від глобальних політичних рішень і законодавчих проблем і закінчуючи дрібними побутовими питаннями.

Головним будівельним матеріалом для громадської думки є інформація, а головними каналами її формування й вираження — засоби масової інформації. У цьому й реалізує себе журналістика в демократичному суспільстві як галузь суспільно-політичної діяльності.

Правнича ж журналістика в демократичному суспільстві відіграє вирішальну роль на всіх етапах формування громадської думки. Отже, засоби масової інформації — це велика сила. Українська громадськість потребує нової потужної хвилі журналістів-професіоналів [18].

Потрібні люди, які, вільно орієнтуючись в правовому полі, законодавстві, зможуть об'єктивно й доступно освітлювати політичні події, що відбуваються

ся. Люди, які зможуть донести до нас, що саме народ є джерелом влади, «побудувати» міст між формальним закріпленням прав, свобод та обов'язків і свідомістю значимості й відповідальності кожного громадянина за долю його держави.

Однак однією з головних проблем, яка гальмує демократичний розвиток ЗМІ в Україні, залишається дуже низький правовий освітній рівень як журналістів, так і керівників ЗМІ. Столиця ще більш-менш забезпечена професіоналами, а в регіонах на посадах журналістів часто працюють представники інших професій, які мають низький фаховий рівень, не кажучи вже про правовий, заявляє директор Інституту медіа права Тарас Шевченко. В Україні навіть не існує підручника або збірника, що би містив всі правові акти, які обов'язково мав би знати журналіст, зауважує він. В нашій країні понад 30 вузів готує журналістів, і майже в жодному немає фахівців, які б викладали повноцінний курс медіа-права (за винятком окремих семінарів) [19].

Тому вважається дуже важливим змінити програму освіти на факультетах журналістики, а також у вишах, що готують правознавців. Професія журналіста — це не лише грамотно написати, не тільки вміти вірно розставити знаки пунктуації, але й, перш за все, юридична грамотність. Чому в європейських журналістів майже немає проблем? Тому що у всіх школах журналістики, у всіх інститутах журналістики, де отримують освіту датчани, нідерландці, французи, німці, приблизно 50% часу виділяється на вивчення законів, зауважує Олег Панфілов, директор Центру екстремальної журналістики [20].

Грамотний журналіст — це юридично досвідчений журналіст, — продовжує він. Для того, щоб змінити наявну ситуацію в країні, а також для того, щоб зробити професію журналіста більш безпечною, журналісти повинні бути в першу чергу юридично грамотними.

Однак аналіз свідчить, що продукувати ефективно правову інформацію, яка б відповідала умовам розбудови громадського суспільства, значна частина працівників засобів масової інформації нездатна, внаслідок застарілого мислення, низької національної та правової свідомості, низького загального розвитку, безпорадності у питаннях сучасного законодавства, економіки, політології, соціології і комерційної діяльності.

Отже, вирішенням багатьох правових проблем в рамках здійснення підготовки кваліфікованих журналістів та співробітництва представників засобів масової інформації з органами державної влади, судами, правоохоронними органами та іншими представниками влади є, по-перше, прийняття національних актів та внесення змін і доповнень до національного законодавства у сфері підготовки журналістських кадрів, по-друге, потрібно змінити саму систему підготовки журналістів згідно прийнятих, змінених чи доповнених нормативно-правових актів у цій сфері.

Доцільним було б готувати у вищих навчальних закладах спеціалістів журналістської майстерності не лише загального профілю, але й юридичного напрямку, а також ввести в навчальний процес підготовки кваліфікованих журналістів навчальну дисципліну під назвою «юридична журналістика», тобто

вести правову спеціалізацію майбутніх журналістів, а також впровадити більш широке вивчення студентами-журналістами українського законодавства.

Як приклад такої правової підготовки журналістів можна назвати Національний університет «Одеська юридична академія», де на факультеті міжнародно-правових відносин та юридичної журналістики, виходячи з нових напрямів в юриспруденції, ведеться підготовка студентів-юристів за спеціалізацією юридичної журналістики.

Пропаганда правових знань серед журналістів, укріплення правосвідомості українських журналістів, виховання в українському журналістському колі законослухняності та поваги до професійних етичних норм буде неухильно сприяти затвердженню верховенства права в українському суспільстві, зокрема і у сфері діяльності ЗМІ також.

Література

1. Стеблівський Ю. Системі правосуддя потрібна «цілюща» критика // Юридичний вісник України. — 2009. — № 42. — С. 24–28.
2. Рихтер А. Г. Лекции по основам правовой грамотности для журналистов [Электронный ресурс] / А. Г. Рихтер. — (Серия «Журналистика и право»; вып. 16). — Режим доступа: www.medilaw.ru/publications/books/srs/intro.html.
3. Баканов Р. П. Техника безопасности журналиста (учебно-методический комплекс) [Электронный ресурс] / Р. П. Баканов. — Режим доступа: www.ksu.ru/f13/index.php?id=7&num=3.
4. Крутов М. Грамотный журналист — юридически образованный журналист [Электронный ресурс] / Марк Крутов. — Режим доступа: www.svobodanews.ru/content/Transcript/395028.html.
5. Михайлин І. Л. Основи журналістики: підручник / І. Л. Михайлин. — Вид. 3-тє, допов. і поліпш. — К.: ЦУЛ, 2002. — 284 с.
6. Журналістика [Електронний ресурс]. — Режим доступу: uk.wikipedia.org/wiki/Журналістика.
7. Недопитанський М. І. Тематична спеціалізація журналіста [Електронний ресурс] / М. І. Недопитанський. — Режим доступу: journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2178.
8. Евретт Д. Учебный пособие репортера / Д. Евретт. — К.: ИКЕХ ПроМедиа, 1997. — 128 с.
9. Kellogg S. Legal Journalism At A Crossroads [Электронный ресурс] / Sarah Kellogg. — Режим доступа: www.dcbarr.org/for_lawyers/resources/publications/washington_lawyer/september_2008/journalism_crossroads.cfm.
10. Carter K. What is Journalism Legal Writing? Understanding Legal Journalism [Электронный ресурс] / Kristi Carter. — Режим доступу: televisionindustry.smte101.com/article.cfm/what_is_journalism_legal_writing.htm.
11. Legal Journalism, Then and Now: ALT's David Law Interviews Steve Brill, His Generation's Lat [Электронный ресурс]. — Режим доступу: lawprofessors.typepad.com/law_librarian_blog/2009/09/alts-david-law-interviews-steve-brill-his-generations-lat.html.
12. Законодавство України про інформацію // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. — 1998. — № 7. — 272 с.
13. Bank J. Careers in media law and legal journalism [Электронный ресурс] / Job Bank // Law & Journalism. — Режим доступу: cubreporters.org/legaljournalism.html.
14. Аржинт А. Юридическая журналистика: особенности и перспективы / Анна Аржинт // Слово. — 2008. — 28 нояб., № 46. — С. 5.
15. Розвитку ЗМІ в Україні перешкоджає брак правової освіти журналістів [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.uapp.net/industry/analytics/review/article_237.html.

Анотація

Бачина Л. Ю. Юридична журналістика як спеціалізація. — Стаття.

У статті досліджено проблему юридичної тематичної спеціалізації в журналістиці. Особливий наголос зроблений на необхідності розробки нових нормативно-правових актів або зміни чи доповнення вже існуючих у сфері підготовки кваліфікованих спеціалістів з юридичного напрямку

журналістики. Зауважено, що недостатня увага несправедливо приділена правничій журналістиці, оскільки саме вона стосується всіх сфер життя держави та суспільства.

Ключові слова: правові тексти, юридична журналістика, тематична спеціалізація.

Анотація

Бачина Л. Ю. Юридическая журналистика как специализация. — Статья.

В статье исследована проблема юридической тематической специализации в журналистике. Особый акцент сделан на необходимости разработки новых нормативно-правовых актов или правки уже существующих в сфере подготовки квалифицированных специалистов по юридическому направлению журналистики. Замечено, что недостаточное внимание несправедливо уделено юридической журналистике, поскольку именно она касается всех сфер жизни государства и общества.

Ключевые слова: правовые тексты, юридическая журналистика, тематическая специализация.

Summary

Bachyna L. Y. Legal journalism as a specialization. — Article.

In the article problem of legal thematic specialization in journalism is analyzed. The main attention is paid to the necessity of elaboration new laws or modification or addition already existing ones in the sphere of training qualified specialists on legal space in journalism. It is noticed that poor attention unjustly is paid to legal journalism, as exactly it concerns the all spheres of state and society life.

Keywords: law texts, legal journalism, thematic specialization.